

ZGODNJA MODERNA DRŽAVA

1. SPLOŠNO O OBDOBJU

- začetek novega veka – odkritje Amerike 1492
- značilno je razmerje med monarhom in zemljiškimi gospodi
- ZEMLJIŠKI GOSPODJE
 - kot privilegirana plast sestavljajo glavni del stanov
 - imajo vpliv na vodenje dežele – pri obrambi in davkih je potrebno njihovo soglasje
- STANOVSKO-MONARHIČNI DUALIZEM
 - ne gre za dejanski dualizem, ampak bolj za soglasje glede obrambe in davčnih zadev
- KONFLIKTI MED STANOVI IN MONARHOM
 - monarh – skuša povečati svojo oblast in moč
 - zemljiški gospodje, ko predstavniki stanov – se upirajo, branijo interese dežele in zemljiških gospodov, branijo svojo patrimonialno oblast...
 - posledica – v reformaciji monarh in stanovi stojijo v nasprotnih taborih, pripelje do verskega razcepa
- POJAV ZGODNJEGA KAPITALIZMA
 - neagrarne dejavnosti se okrepijo
 - pojavljajo se prvi veliki kapitali
 - produkcija preraste cehovske okvire – pojavljati se začnejo prve manufakture
 - na Slovenskem se razvije založništvo v produkciji platna
- KRIZA FEVDALNE DRUŽBE
 - prihaja do kmečkih uporov
 - zemljiški gospodje poostrejuje režim – obnova pridvornega gospodarstva, okrepitev odvisnosti delovne sile
- HUMANIZEM IN RENESANSA
 - filozofija – oživljanje klasične kulture z usmeritvijo na človeka
 - umetnost – oživljanje antične dediščine
 - pravo – recepcija rimskega prava
- RAS TURŠKEGA IMPERIJA
 - izredna vojaška udarna moč
 - svojo oblast razširijo na večji del jugoslovanskih ozemelj

2. VOJAŠKA OBVEZNOST IN DAVČNO PRAVO

a) DAVEK

- VČASIH – podložniška dajatev
- DANES – javnopravna denarna plačila, ki jih država nalaga fizičnim in pravnih osebam za vzdrževanje svojega aparata in izpolnjevanje nalog

b) PODLAGA ZA RAZVOJ DAVKOV

- v državni dobi so se državni dohodki patrimonializirali – pobirali so jih visoki fevdalci, zemljiški gospodje
- sistem obdavčevanja se je moral oblikovati na novo
- DAVČNA PROSTOST PLEMSTVA – plemstvo je prosto davkov, ker so imeli dolžnost vojaške obrambe
- SODSTVO – zvezano z gospodstvi, stroške krije samo ali je celo dobičkonosno

c) KOMORNI DAVEK

- davek se je lahko naložil samo komornemu premoženju (premoženje deželnega kneza)
- DAVKI DEŽELNOKNEŽJIM MESTOM
 - mestni davek se odmeri mestu globalno
 - skupščina meščanov davek razdeli na davčne obvezance
 - davčna osnova je meščanska hiša
 - kasneje mestom začnejo nalagati še izredne davke, ki so višji od rednih
- ŽIDOVSKI DAVKI
 - so redni in izredni
 - globalno se odmeri deželam v katerih živijo Židi

- židovski avtonomni organi jih razdelijo na občine v katerih zberejo sredstva
- **DAVEK NA CERKVENO PREMOŽENJE**
 - pravna podlaga za obdavčitev je odvetništvo in dejstvo, da cerkvene osebe ne opravljajo vojaške obveznosti

d) VOJAŠKA OBVEZNOST PLEMSTA

- plemič je dolžan braniti deželo kot jezdec, kmet pa kot pešec
- plemiči zaradi vojaške obveznosti ne plačujejo davkov
- davke plačujejo le v 3 fevdalnih primerih – pomembnejši dogodki v vladarjevi družini
- **DEŽELNA OBRAMBA**
 - samo ob neposredni nevarnosti
 - vojska se čim prej razide

e) RAZVOJ NAJEMNIŠKEGA VOJAŠKEGA SISTEMA IN ZAČETKI DEŽELNIH DAVKOV

- najemnike plačuje knez z dohodki od komornega premoženja in komornih davkov
- deželni knez z najemniki vodi samostojno politiko, se vojskuje brez pomoči plemstva
- **NAJEMNIKI SO BOLJŠI**, ker

<ul style="list-style-type: none"> - deželni knez lahko z njimi prosto razpolaga - imajo modernejšo taktiko - imajo daljšo pripravljenost 	}	boljši za vojskovanje s Turki
--	---	-------------------------------
- **TURŠKI VPADI** – so nepredvidljivi, nagli, zahtevajo stalno vojaško pripravljenost
- **ZAČETEK DEŽELNIH DAVKOV** – deželno plemstvo odobri denarno pomoč za najetje najemnikov, ker namesto čet pošljejo raje denar
- denar za vojsko se lahko zbira samo s **PRIVOLITVIJO** plemstva
- odobritev davkov se močno prepleta z odobritvijo vojaške pomoči

f) IMENIJSKA RENTA – dohodek od podložnikov

- plemstvo je po premoženju močno diferencirano, zato vojaške dolžnosti ni mogoče odmeriti enotno
- **ODMERA VOJAŠKE DOLŽNOSTI** – glede na dohodek, ki ga ima plemič od podložnikov
- **IMENIJSKA RENTA** – davčna osnova za odmero vojaške in davčne pomoči, glede na imenijsko rento so odmerili število oklepnih konj, ki jih mora plemič postaviti
- **DAVČNA OSNOVA** – dohodek zemljiškega gospoda od podložnikov
- **TEHNIKA ODMERE**
 - vse dohodke plemiča preračunajo v denarno vrednost
 - seštevek vseh dohodkov plemiča je imenijska renta
 - seštevek imenijskih rent vseh plemičev je osnova za odmero deželne odobritve vojaške pomoči ali davka
- **ODMERJANJE**
 - prvotno – vsak obvezanec sam oceni svoje dohodke in si odmeri vojaško obveznost
 - kasneje – obvezanec mora prijaviti znesek, ki ga je ocenil, vložiti mora davčno napoved o višini svoje imenijske rente, sčasoma se to ustali
 - davčna napoved – zapisujejo jo v imenijske knjige
 - imenijska knjiga – davčni kataster za odmero davka
- zemljiški gospodje sami zbirajo vojaških in davčnih obveznosti, pri tem podložnike obremenijo bolj kot bi smeli

3. DEŽELNA USTAVA

a) DEŽELNI STANOVI

- avtonomna korporacija privilegiranih oseb v deželi
- sami ali pod vladarjevim vodstvom upravljajo svoje zadeve
- vladar mora v določenih zadevah zaprositi stanove za soglasje

b) STARA PLEMIŠKA AVTONOMIJA

- sodna avtonomija v okviru ograjnega sodišča, pod predsedstvom deželnega kneza
- urejena po splošnih načelih srednjeveške avtonomije
- dviga se nad druge avtonomije, ker pripada najvišjemu sloju v družbi
- se vedno je avtonomija ozemeljsko določene skupnosti oseb

c) NOVA PLEMIŠKA AVTONOMIJA

- v stanovski monarhiji nastane deželno-zborna avtonomija
- stanovi se ne zbirajo niso pod predsedstvom deželnega kneza, ampak kot njegov partner
- z deželnim knezom razpravljajo o vojaških obveznostih in davkih
- stanovi skušajo vplivati tudi na druge javne zadeve (*glej postopek deželnega zbora*)

d) ČLANI DEŽELNEGA ZBORA

- prelati
 - gospodje
 - vitezi in oprode
 - mesta
- } →članstvo po osebnem in premoženjskem kriteriju
→udeleženi deželnih zborov kot osebe, imajo vsak svoj glas – virilni glas
→zastopajo tudi svoje podložnike
→mesta zastopa župan ali mestni sodnik, ki je volje, celo mesto ima en glas – kurialni glas

- SESTAVA IN UDELEŽBA V DEŽELNEM ZBORU

- razvijata se po običajnem pravu, pri različnih deželah različno
- udeležba je na začetku samo pravica svetnega plemstva, kasneje pa se ustali tudi udeležba prelatov in mest
- ZASTOPNIŠTVO MEST – zgodnji primer načela voljene reprezentance

e) POSTOPEK DEŽELNEGA ZBORA

- RAZPIS – deželni zbor lahko razpiše samo deželni knez
 - 1x na leto, kadarkoli
 - lahko se tudi več let ne sestane, zaradi izrednih ovir
 - lahko se v enem letu sestane večkrat, zaradi nepredvidene sile
- POGAJANJA
 - lahko se pogaja knez osebno
 - lahko se pogajajo deželnozborski komisarji
- DEŽELNOZBORSKI KOMISARJI
 - knez jim izstavi kredenčno pismo – posebno pooblastilo
 - da jim instrukcije
- INSTRUKCIJE
 - obsežna pisna navodila deželnozborskim komisarjem kako naj govorijo, na kaj naj pristanejo...
 - vsebujejo opis zunanje-političnega in vojaškega stanja
 - vladarjeva prizadevanja in načrti
 - tarnanje nad pomanjkanjem sredstev
 - PROPOZICIJA – vladarjem predlog koliko naj stanovi sodelujejo pri njegovih načrtih s četami in denarjem
- POSTOPEK DEŽELNEGA ZBORA
 - postopek je namenjen odmeri vojaške in davčne obveznosti
 - poteka v znamenju mešetarjenja
- DEŽELNI ZBOR SE SESTANE
 - deželni zbor se sestane pod predsedstvom deželnega maršala
 - stanovi poslušajo propozicijo in se brez navzočnosti komisarjev o njej posvetujejo
- PROPOZICIJO SPREJMEJO
 - stanovi sestavijo odgovor, ki vsebuje odobritev propozicije – ponavadi ne gre tako zlahka
- PROPOZICIJO ZAVRNEJO
 - stanovi sestavijo pisni odgovor... komisarji dajo repliko... stanovi dajo dupliko... dokler se ne dogovorijo
 - če stanovi ne pristanejo niti na zahteve, ki jih je vladar predvidel kot minimalne, se zbor razbije
 - vladar ponovno skliče deželni zbor in ga sklicuje toliko časa dokler ne pridejo do rešitve
- VPLETANJE DRUGIH ZADEV V POSTOPEK DEŽELNEGA ZBORA
 - stanovi v odgovoru na propozicijo navajajo razne težave, ki naj jih vladar pomaga odpraviti, da bodo zmogli zahtevana bremena – s tem skušajo doseči vladarjevo koncesijo
 - vladar skuša to izločiti iz pogajanj o propozicijo

- GRAVAMINA – včasih stanovi samo sprožijo svoje zadeve v posebnem dopisu, ki se imenuje deželna gravamina (*stanovske prošnje*), ki ga vročijo skupaj z odgovorom na propozicijo ali na dvor pošljejo odposlanca

f) POMEN DEŽELNEGA ZBORA

- pojavijo se elementi PARLAMENTARIZMA
 - načelo reprezentance – ponekod celo voljene
 - odobravanje davkov
 - večinsko načelo pri glasovanju
- NIMAJO
 - zakonodaje pravice
 - vladarske pravice
 - suverenosti

4. RECEPCIJA RIMSKEGA PRAVA IN ZAČETKI BIROKRACIJE

- zapletena pravna razmerja, živahno poslovno življenje
- ponovno začnejo uporabljati rimsko pravo
- lahko se sklicujejo na katerokoli pravilo rimskega prava, ki so ga poznali (*predvsem Justinijanove Kodifikacije*)
- VPLIV RIMSKEGA PRAVA
 - ustanovljeno je Državno komorno sodišče
 - polovica prisednikov mora biti doktorjev prava
- V LJUBLJANI
 - kvalificirani pravniki se prvič omenjajo v letu, ko je ustavljeno Državno komorno sodišče
 - 1521 se v pravi prvič sklicujejo na rimsko pravilo

5. ZAČETKI BIROKRACIJE

- če hoče knez uveljaviti svojo osrednjo oblast se more opirati na uradništvo
- URADNIK – odvisni samo od kneza, zemljiški gospodarji ne vplivati nanje, večinoma poklicni pravniki
- DEŽELNI STANOVI – upirajo se birokraciji, ker je učinkovita in omejuje njihovo moč
- DEŽELNI KNEZ – lahko razvija organe samo tam, kjer stanovi nimajo besede
 - vrhovna instanca – nastanejo regimenti
 - komorno premoženje

6. ZAKONODAJA V ZAČETKU NOVEGA VEKA

- TURČIJA
 - vladar ima pravico do zakonodaje
 - razvija se svetno in šerijatsko pravo
- OGRSKA
 - stanovi omejujejo vladarja, a se vseeno razvija centralna zakonodaja
- NEMČIJA
 - deželni knezi omejujejo centralne organe, tudi sami nimajo resnične zakonodajne oblast
 - recepcija je v prid monarhu, ki teži k večji centralni oblasti
 - zakonodajno oblast uveljavljajo deželni knezi
 - deželni stanovi lahko vplivajo le, če gre za davke

a) TRIPARTIT – 1514

- zbornik sestavljen kot zakonik
- vsebuje veljavno pravo na ogrskem okrog 1500
- ni pod vplivom recepcije
- PROLOG – teoretični uvod
- 3 DELI – plemiški položaj, viri in proces, patrikularna prava
- namenjen uzakonitvi, vendar zaradi odpora višjega plemstva ni imel zakonske moči
- v praksi se ga uporabljali na Hrvaškem in Ogrskem

b) CONSTITUTIONES COMITATUS GORITIAE – POSTAVE GORIŠKE GROFIJE – 1560

- Goriška se je razvila v deželo in se odcepila od Furlanske krajine
- 1500 so Goriško dobili Habsburžani
- začnejo se priprave na uzakonitev goriškega prava
- **SODELUJEJO**
 - 2 zastopnika vladarja in 2 zastopnika deželnih stanov
 - zastopnika kmečkih sosesk niso pritegnili k delu
- osnutek je bil uzakonjen 1560
- 1604 so Konstitucije novelirane
- **VSEBINA**
 - komurkoli dostopni zakupi – svobodni in dedni zakupi
 - zakupi omejeni na kmete – prosti ali podložni, obojestransko odpovedljivi, kmeta ni moče odstraniti če 40 let pridno izpolnjuje obveznosti
 - posebni kmečki zakupi – kolonat, kratkoročen, odpovedljiv zakup, zakupnik dobi stanovanje, orodje in zemljo, mora pa dajati del pridelkov
- predvsem ureja razmerja med zemljiškimi gospodi in obdelovalci zemlje

7. AGRARNA RAZMERJA NA SLOVENSKEM

- **PROSTA SAJA** – zemljiški gospod je po svoji presoji kmeta nasajal na kmetijo in odsajal z nje
 - **DOŽIVLJENJSKI ZAJMI** – če kmet pridno obdeluje kmetijo in daje bremena mu je zemljiški gospod ne more odvzeti
 - **MITNE KMETIJE** – preide na enega dediča, ki mora zato plačati najhno dajatev – primščino, dajatev od spremembi lastnika
 - **KUPNE KMETIJE** – kmetije, ki jo uživalec lahko proda, na njih velja polno dedno nasledstvo
 - **ZAKUPNE KMETIJE** – dedne kmetije, vendar so omejene na enega od zapustnikovih otrok
 - **PREVEDBA MITNIH ZEMLJIŠČE V KUPNA**
 - deželni knez skuša pridobiti dohodke s tem, da kmetom mitne kmetije proda v kupne
 - to prinaša enkratni večji dohodek in višje primščine
 - kmetije v tem vidijo nepotreben strošek zato se upirajo
 - **RAZVOJ BREMEN**
 - težnja po povišanju rente
 - pritegnitev kmečke zemlje k pristavam
 - povečanje tlake
 - izrekanje denarnih glob
 - povečevanje bremen
- zaradi krize fevdalne družbe zemljiški
gospodje poostrujejo svoj režim